

Řešení situace dětí dlouhodobě umístěných v ústavní výchově

Cyril Zákora, Tereza Jandová, Terezie Hradilková,
Jitka Navrátilová, Martina Cirbusová
14. 12. 2018, Praha

Systemový projekt MPSV

Systemový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní
ochrany dětí

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

PRÁVO NA DĚTSTVÍ

Cílová skupina dětí

Děti umístěné v zařízeních:

Dětská centra

Dětské domovy

Výchovné ústavy

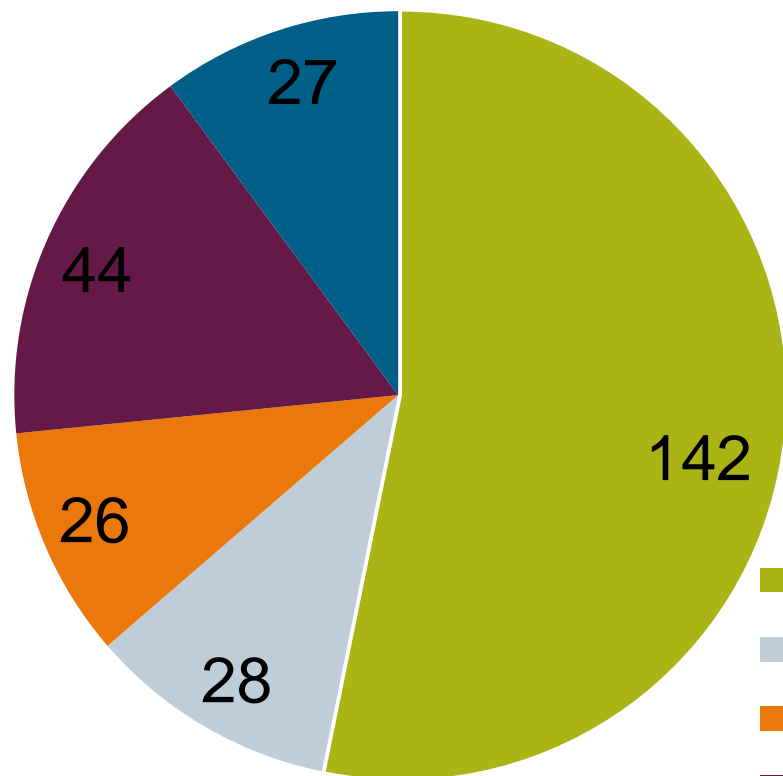
Dětské domovy se školou

ZDVOP

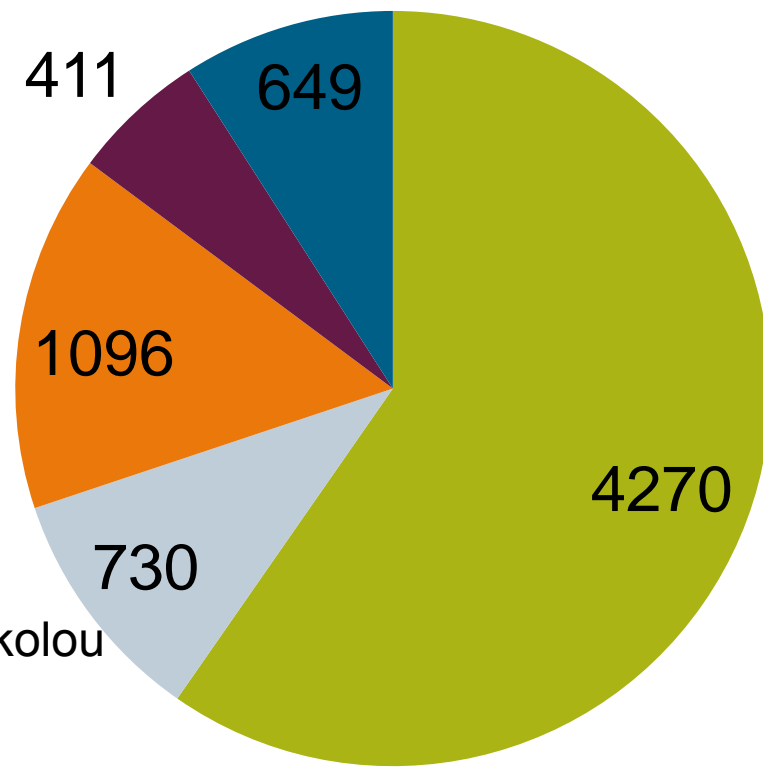
DOZP

Každé dítě, které je v zařízení déle jak 3 roky. Naše i zahraniční praxe ukazuje, že pokud děti zůstanou v ústavu dobu delší než 3 roky radikálně se zvyšuje předpoklad, že v něm zůstanou až do své zletilosti a osamostatnění.

Počet ústavů

Počet dětí

- ve věku 15-18 let 2569 dětí
- starší 18 let 1108 dětí

Zdroj MŠMT ČR a MZ ČR k 31.12.2017

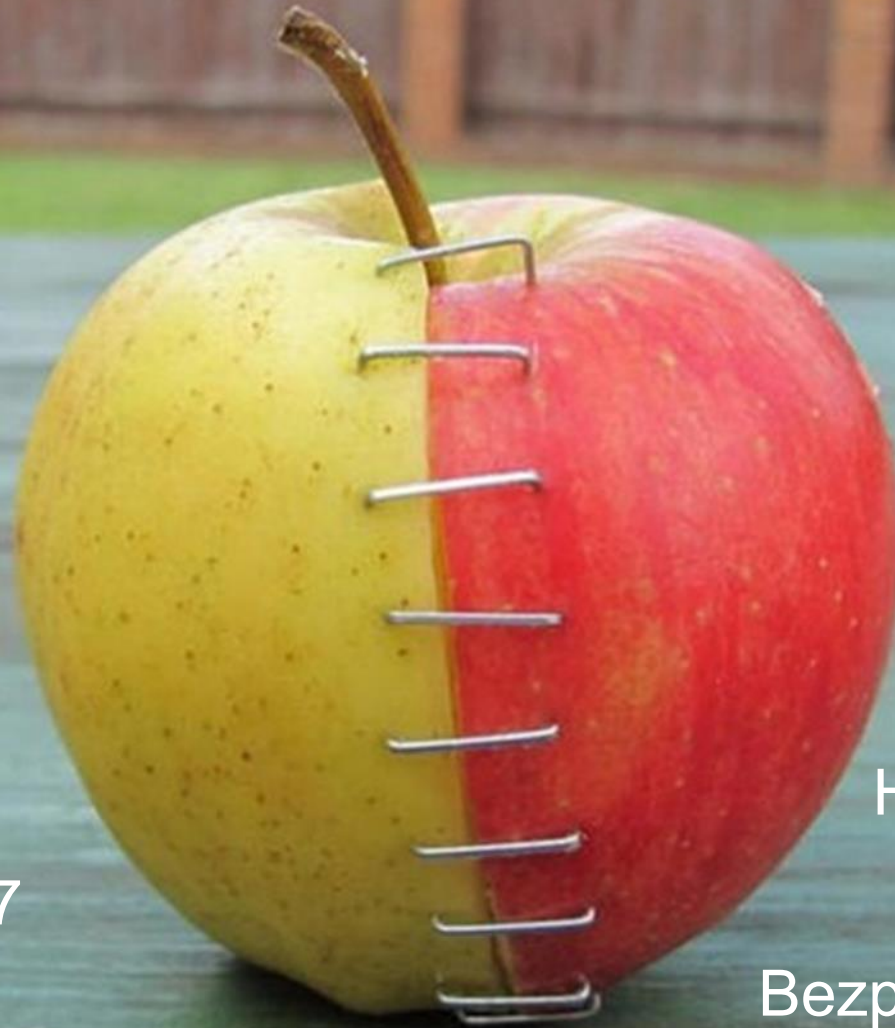
Stav děti s postižením v DOZP

Počet: 411 (2018).

- 9 z 10 v budově s dospělými s postižením
- průměrná kapacita 66 osob
- v 10 DOZP vyrůstají 1-4 děti mezi až 150 dospělými
- Péče o děti byla transformována jen v 7 DOZP
- Mnoho z těchto DOZP se nachází ve vyloučených lokalitách, mimo komunitu.

Dítě v systému

Strukturované
Formální
Postupy
Právní mandát
Po-Pá, od 9 do 17
Zaměstnání

Dítě v rodině

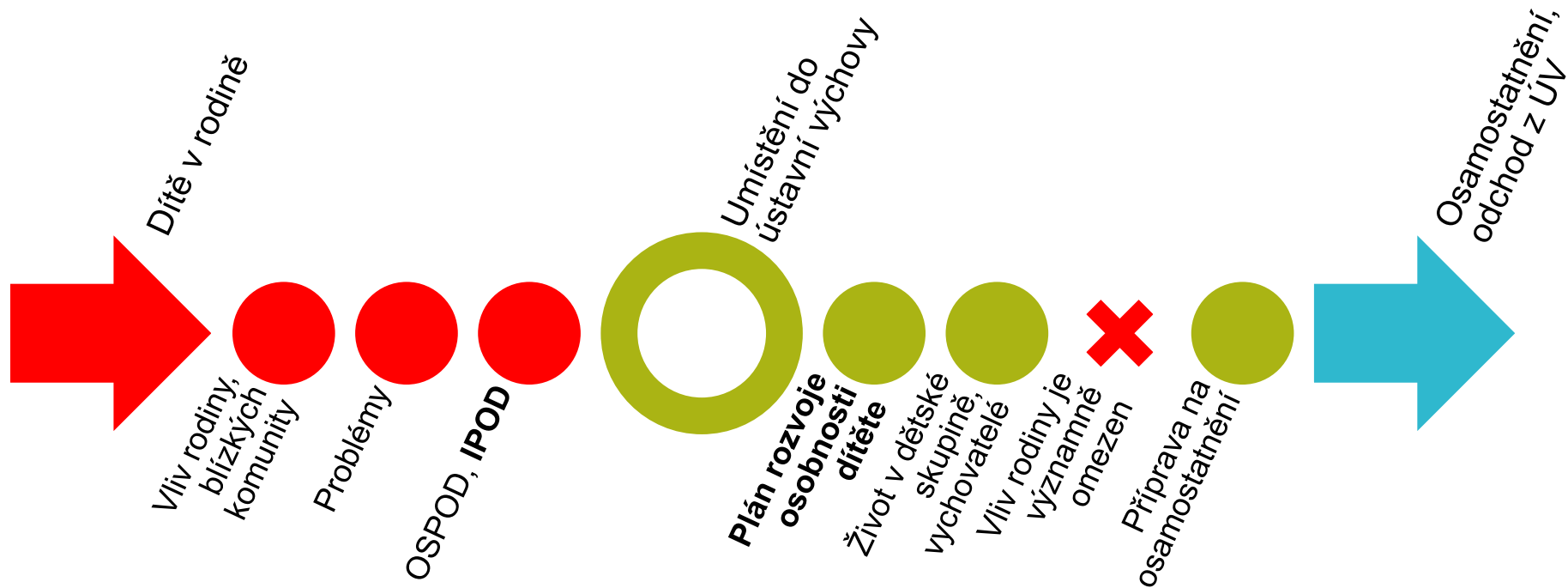
Jedinečné
Dynamické
Různé úrovně
Historické znalosti
Neformální
Bezpodmínečná láska

prof. Zdeněk Matějček

(2002, s.84 – 90) zformuloval 5 hlavních psychických potřeb dítěte, k naplňování kterých dochází v prostředí rodiny.

- 1. stimulace**
- 2. smysluplného světa**
- 3. lásky – citového bezpečí**
- 4. identity, najít si místo ve společnosti**
- 5. životní perspektivy, otevřené budoucnosti**

Cesta dítěte systémem

3. Inovace

- práce s rodinou
- vztah dítě-rodič
- profesionální tým
- zařízení komunitního charakteru
- osamostatňování

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

PRÁVO NA DĚTSTVÍ

Dítě potřebuje vyrůstat ve (své) rodině

- u dětí dlouhodobě umístěných v ústavní péči není tato potřeba naplněna
- proto je v průběhu umístění dítěte v ústavní péči nutné pravidelně přehodnocovat důvod a oprávněnost umístění
- za tento úkol je zodpovědný OSPOD ale i zaměstnanec ústavu
- v praxi však tento úkol z různých důvodů často nevykonává nikdo

Důraz na systematickou a intenzivní práci s rodinou dětí

Podmínkou rozvoje dobré praxe v práci s dětmi v ústavních zařízeních je změna jejich nastavení směrem k **systematické práci s rodinou dětí**. Zahraniční praxe potvrzují, že důležitá je změna především v mentálním nastavení zaměstnanců pracujících s dětmi, kteří musí rozumět a věřit tomu, že **pracovat s původní rodinou se vyplatí**, i přestože třeba nevede u všech dětí k návratu zpět domů. Přesto možnost návratu by se měla v průběhu umístění dítěte v ústavní péči pravidelně přehodnocovat.

Na umístění dítěte do ústavní péče pohlížíme jako na dočasné řešení.

Budování vztahu rodič-dítě

- **Práce s rodinou a dítětem v průběhu umístování dítěte mimo rodinu**
- **Práce s rodinou v průběhu umístění - s cílem návratu domů/ s cílem budování identity dítěte**
- **Práce s rodinou při návratu zpět dítěte domů**

Péči o dítě zaručuje profesionální tým

- **Kmenový vychovatel** s dítětem řeší každodenní otázky (komunikace se školou, vedoucími volnočasových aktivit, zajištění lékařské péče, apod.)
- **Sociální pracovník** je zodpovědný za podporu kontaktů mezi dítětem a jeho rodičem.
- **Case manažer** hájí zájmy dítěte, pomáhá dítěti především v procesu osamostatňování.

Pravidelná případová setkání

- přehodnocování situace dítěte umístěného v ústavní péči
- s účastí dítěte a jeho blízkých s cílem vyhodnocovat IPOD a potřeby dítěte
- příprava a plánování kontaktů na další období, předání si vzájemných informací, sdělení přání dítěte rodičům, seznámení rodičů s individuálním plánem rozvoje osobnosti dítěte v zařízení a jeho naplňováním, případnou participací rodiče na něm.

Zajištění co nejpřirozenějšího prostředí pro děti

- podpora tzv. zařízení komunitního charakteru
- život v přirozeném prostředí
- ve skupině je maximálně 6-8 dětí
- jednotlivé skupiny jsou umístěny v oddělených objektech (rodinných domech, bytech), jsou na sobě v podstatě nezávislé
- fungují nejlépe samostatně, mají svá vlastní pravidla vycházející z místních potřeb, ale hlavně z potřeb konkrétních dětí

Podpora procesu osamostatnění se

- nespecifický proces osvojování si dovedností a schopností
- životní zkušenost ovlivňuje a dále utváří dovednosti a schopnosti vedoucí k úspěšné samostatnosti
- zde pramení častější neúspěch dětí vyrůstajících v ústavech
- životní zkušenost je výrazně odlišná od zkušenosti běžné populace
- velká část zážitků a zkušeností jim chybí

Kontinuální podpora dětí v přípravě na samostatný život

- práce na kompetencích vedoucích k osamostatnění dítěte po odchodu z ústavního zařízení
- od okamžiku přijetí do zařízení kontinuální podpora v přípravě na samostatný život (i DOZP)
- přímé zapojení do běžných činností v domácnosti, sdílení odpovědnosti a rozhodování
- čím více se samotné osamostatnění blíží, tím více je tento proces cíleně plánovat a příslušné kompetence prověřovat např. v tréninkovém bydlení
- Nejdéle od 16 let věku je spolu s dítětem vytvářen plán odchodu.

Dítě dostává prostor k tomu, aby se účastnilo procesu rozhodování o své osobě

- Každý názor dítěte je důležitý
- Dítě je uznáváno jako odborník na svůj vlastní život. V tomto kontextu jsou dítěti poskytovány informace o dění kolem něj.
- Dítě je vyslyšeno a je bráno vážně.
- Dítěti jsou poskytovány zdroje tak, aby se aktivně účastnilo rozhodování, které přímo ovlivňuje jeho život.
- Děti s potížemi v komunikaci (porozumění či/a expresi) dostávají informace v podobě jim srozumitelné a mají možnost vyjadřovat své potřeby, vlastní vůli a názory způsobem, kterého jsou schopny

Soukromý dětský domov SOS 92, o.p.s.: I já mám mámu

Sociální pracovník rodinám pomáhá s vytvářením bezpečného prostoru pro jejich děti. Snaží se o nejčtetnější smysluplný kontakt mezi dítětem a jeho rodinou, mapuje možné zdroje i v širší rodině a pomáhá rodinám s převzetím dítětem do své péče.

Důležitost tohoto vztahu vnímají i ostatní pracovníci domova, proto dítě při svých službách podporují např. v telefonickém kontaktu, při návštěvách respektují rodiče a oceňují ho za to, že dítě podporuje. Kmenový vychovatel informuje rodiče o jeho dítěti na **rodinných konzultacích**. Rodič je tedy zapojován do péče o dítě v takové míře, kterou je schopen zvládnout.

Dětský domov Uralská 1, Košice - práce s rodinou dětí umístěných v dětském domově

- ustálený systém práce s rodinou dětí umístěných do ústavní výchovy

Co je inspirativní

- intenzivně vyhledávají rodinu, blízké osoby dítěte jako i vztahové osoby, se kterými by mohlo mít pravidelný kontakt.
- rozvíjejí spolupráci s rodiči – zapojují je do rodičovských povinností – účast na rodičovských schůzkách, lékařských vyšetřeních, vystavení občanského průkazu, příprava do školy, volnočasové aktivity.
- vytvářejí podmínky pro kontakt dítěte s jeho rodinou a osobami jemu blízkými, čím zvyšují úspěšnost sanace rodin.

Dětský domov Uralská 1, Košice - práce s rodinou dětí umístěných v dětském domově

- sociální práce s rodinou v prostorách ústavu - cílem zkrátit pobyt dítěte v zařízení a pomoci rodičům získat rodičovské kompetence.
- v roce 2017 pobytová forma poskytnuta 2 rodinám
- v roce 2017 byla ukončena ústavní péče z důvodu odchodu zpět do rodiny u 14 dětí
- z celkového počtu 72 dětí (počet dětí k 31. 12. 2017, započítány jsou i děti v péči profi-rodičů), mělo 50 dětí kontakt s rodinou a blízkými osobami.

Centrum sociální pomoci Litoměřice, Domov Na Svobodě , – 2 byty DOZP komunitního typu

- pro děti byly zařízeny pronajaté byty v běžné městské zástavbě
- počet dětí odpovídající rodinnému typu zařízení

Proces změny

Děti s postižením bydlely, žily a vzdělávaly se ve velkokapacitních DOZP, budovách původně zámku, mimo komunitu a běžný život. Děti bydlely v zařízení společně s dospělými, charakter bydlení a péče sdíleli s dospělými lidmi s postižením, vzdělávaly se v rámci zařízení.

Doporučené inovace

- zařízení komunitního charakteru
- prostředí odpovídající přirozenému prostředí
- multidisciplinární týmy (kmenový vychovatel, sociální pracovník, case manager)
- sociální práce s rodinou dětí
- plán odchodu dětí z ústavu
- pravidelné případové setkání
- zapojovat dítě do procesu rozhodování

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

PRÁVO NA DĚTSTVÍ

DĚKUJEME ZA POZORNOST!
www.pravonadetstvi.cz

Mgr. Cyril Zákora, zakora@centrum.cz

Mgr. Tereza Jandová, terezka.jandova@seznam.cz

Mgr. Terezie Hradílková, terezie.hradilkova@podporatransformace.cz

Mgr. Jitka Navrátilová, Ph.D., jitkanav@fss.muni.cz